

520(g)

K34/75

J.C. Malokz.

b

1/8

Ditaba tsa boxolo-xolo: Dijo.

1-1b

1 Dimela tse di limilwexo. Maina a tsona:

1. Mabele thoro, ke phale, molapowamoxale, sakotsane, le motleriane, lebese, malefaxatsane, mohlukahlong, leotsa le nyoba.

2. Lafela.

2 3. Mefuta ya dimela tsa fase tsa xo se be le lehlaka:

Ditloo-marapo, ditloo-make, dinawa, lebudi, marabe, sekotwane, senawane, le dihloodi yeo ke mehuta ya dinawa.

4. Tsa xo naba tsa enywa. Mafodi, (setlotse) maraka, mathikithi le maxapu. Xa e le mohuta wa mabele kantle lenyoba, re tsea dithoro tse le thsilo le lwala ra di sila yaba bupi ra thsela meetse ka pitseng ra apea boxobe. Mokolomong ba kxona xo dia byala. Re tsea mabele ra ena ka meetseng a thsetsweng ka pitseng ba tsea mabele a lekanang tekanyo ye ba e ratang. A ka hlwa tsatsi le tee le bosexo bo tee ba tloxa ba nthsa a phopha, xe a xamoxile meetse mme a thselwa ka pitseng tse di omileng di seng meetse a utexwa ke xore a pipetswa ka dilo tseo a ka se tseneng ke moya mme a tla re xe a ekwa xo tutela mola, le xo boelwo (xo thapa) a thoma xo nthsa medi eme sweu, ba a anexa letsatsing, a loma. Basadi ba tla bitsana ba sila mabele aleka bitsang mmela. Ba tloxa ba nyaka dinkxo (dipitsa tse dikxolo) ba tlopela meetse ka xare xa tsona. ba tloxa ba tsea leselo ba thsela bopi ba thsela ka xo e ngwe ba nthsa ka ona ba thsela kaxo e ngwe le e ngwe (pitsa) xa e le tse dikxolo ba ela ka leselo pitseng e ngwe le e ngwe ba nama ba lesa xwa bidisa ke komelo e (mmela) metse auwe ba tla a bitsa mokxobela, mokxobela a o kano xo o nwa empa o tla no ba bose o ka se xo taxe, xona moo xe mokxobela o o bela bupi byo bo tla taxa ka n fase xa meetse, bupi byo bya xo taxa bo bitswa hlama.

Metse ao a ka xodimo a bitswa mokxobela xoba hleetsa a bitswa hleetsa ka xobane a ehlekile xo hlama, xobane a phethexile xo bela o tla hwetsa a thotse a ile tuu! E le a matalana a mabotse, a ka se ke a swana le metse a noka, ka baka la xobane e le mohlodi wa moko wa mabele, xona fao xa se a hlwa a bitsa byala, a bitswa mokxobela ka xobane a se a hlwa a phethexala. Byale xe ba bona xore mokxobela o feditse xo bela ba nyaka dipitsa tse dikxolo ba hladia mokxobela ola ka tsona. Xe ba hladia ba kxa hleetsa e feela, mme e tla re xe ba hladiile dipitsa tse di bela, ba ngwatha hlama ela ba faxa hleetsa (mokxobela) ela e belang, e tla re xe e thoma xo fufula mela xo e ya xo butswa e tla ba motepa, motepa o o bitswa leseleba, xe o budule ba ka no batela ka morutlo ba phea diatleng ba latswa bangwe ba ka no kxa ka difaxana ba khutsetsa maxobe. Xe le lewa leseleba le bose, xe le betse kudu le ka no baba (bodila). Xe le budule ba tla tsea leseleba le ba le thsolela ka mola dipitseng tse di kxoko tsa dinkxo di beng di ena le mokxobela ba di tea kantlong moxo tonyang ba tla le thsela ka dipitseng tse dintshi xore lefole. Xe le fodile ka mokxwa o phethaxetseng ba bona xore le fodile le tla re ka xobane ba le ka le phatlalanthaitse ka dipitsa tse dintshi ba tla thsolela ka xo tse dikxolo xe le fodile xona fao ba tla ba sitsi mmela o mongwe. Xorwe ba tla sila bupi, jo bya moraxo ba ka se lekane le bya xo (loba) xo loba ke thsela mmela ka metseeng ale a mathomo, wa huduv kaseatla xoba ka lehuduo lehuduo ke phate ya xo huduwa ka mola nkxong.

Xe eba nkxo ya pele e etswe ka leselo bupi, ya morago ba tla ela ka serotswana sa xo lekanela ba lokela letsoxo ba huduwa, mmela o wa moraxo o bitswa komelo, xe ba huduwa ba bitsa xore ba a omela. Xe e le selemo ba ka bo omela e se xosasa manthapama bo tla ba bo setse bo bela. Xona fao xe leseleba le le bela xa ba sa le bitsa leseleba ba tla le bitsa maphoroma.

5 Maphoroma ao xe motho a a nwele o taxa (babela) xo feta jo
 hosetseng bo hlotlilwe. letsatsi le le hlatlanang ba tla
 bo hlotla, mme ba tla thoma xo bo sumisa xo dia matsema a xo
 hlaxola mabele, xo kxa byang, xo sexa byang, xo buna mabele,
 xo axa ntlo, le xo axelela thsemo. Byala bona, le mosomo kudu batho-
 ng ba baso. Byala bo ne ditsela tse pedi xe ba thoma xo bo dia
 mohlomong xe ba thoma ba apha meetse ka pitsa mme a re mola a bela
 ba tsea bupi byoka bya mmele ba thsela ba fana ba tla ba ba e
 hlatlotse xe ba fana ba khurumela ka serotwana bya butswetsa mo
 fase. Ea tla re xe ba khurumella ba totswa ka monwana ba kwa xore
 tswee xore nang-nang, ba bo thsela ka dipitseng tsele te mekxobela
 ba thsela bo sa fisa xoba ba thsela meetse ka pitseng e ngwe ba
 hladia a re mola a bela ba hlatlola, ba tsea ba a thsela ka mola
 mekxobeleng a sa fisa. Boxobe jola ba xofana ka mmele bo thsela
 ka metseng a mekxobela bo sa fisa bo bitswa moriteletso xoba
 Sekhukhu. Meetse ale a ileng a tutetswa a thselwa ka mekxobeleng
 a lekmathwa xore ke moriteletso, ke yona mekwa ya xo dia byala.
 Ka mofuta yela ya mabele badileng xamno le leotsa le mafela di diwa
 6 ka xo swana le ona mabele.

Xomme mabele ao reno kxona xo tsea dithoro tsa ona ra apha.
 Xe a apaxilwe a letse di bitswa lewa, mohlomong lona lewa
 leuwe le ka tswakwa (la hlakanthwa) ka ditloo-marapo xoba ka
 mofuta o mongwe le o mongwe wa dinawa e tla ba le lebose kudu xona
 fao e tla ba le nokilwe ka letswai. Mohlomong ba ka no kxatla mika
 dikoko tsa morula ba tsea moko ba thsela ka leweng xona xo tla
 ba bose kudu.

2. Xa e le lefela lona e sejo se sebotse re kxona xo tsea
 bopi ra apha boxobe xoba ra tsea dithoro tse ra ya lehudung ra
 tsea mose ra hlobola (ra setla) ra tlo a makxata a a ka ntle
 (moroko) ra setla makxata a hlakanana le dithoro tsa ph

phatleka ra di nthsa ra di thsela ka leselong ra fefera (xo nthsa) meroko xsa sala dithoro tse feela tse dibotse tse di hlatswexileng tse dithweu. Na tutetsa meetse ka pitsana wa thsela difela tsela tsa xo hlobolwa (tsa xo nthswa moroko) ka motsexeng wa thsela le meetse tsa dula nakonyana ba di nthsa ba di thsela ka leselong tsa phopha meetse, mme xosasa di tla hwetswa di phophilo badi isa ka lehudung xape.

7 Athena ntho yeo e bitswang lehudu ke phate ba rema kutu ya mohlare o jwale ka o o bitswang morula xoba wa mohlare o mongwe xe motho a le kxobile bokoto bya setopo sa lona xo bo lekana le ya size 4. Xomme botelele bya lona ekaba $2\frac{1}{2}$ feet xoba 1 yard. Ba kano lekxoba 1 foot bophaxama le bophara bo bo lekanang 1 foot, moklomong botelele bya lona e ka no ba 2 feet. Xa e le xo kxobya xona xo kano lekana le lona le le letelele, hono lona ke le le ka epelwang fase la lekanela le lefase. Ka matheko a lona xwa bopywa ka mabu xore dithoro di se ke tsa phatlalala. Xwa dirwa sekoti leo xe ba setla ka lona ba tla setla ba dutse xabotse. Athena le letelele lona ba le lekaneditse xabotse ka mofase xore le tle le kxone xo dula ka xobane lona ba tla setla ba eme. Bokoto jwa ka hloxong le bya ka madulong bo feta setopo sa lona mo xare ke kxahlo-nthseneke mme o tla hwetsa ba le betlile ka makxethe, mose ana ke o tlang xo setla difela ka xare xa le hudu. Yona ba tla rema phate ya xoba xo feta ke fao ba e betla xabotse xomme mo moswarong bokoto bya yona o tla re xe o e swara ka seatla wa se epanthse boxareng bya yonax atheng ka kowa xodimo xa yona e tla ba xo xo koto kudu xore e imeletse xe ba setla ka fase xona e tla tswela e phono-mono xo fihlela maswarong e lekanetse. Ba tla thsela difela tsela ba di hlobola, mosetlo wa mathomo ke xo hlobola athena wa bobedi o re beng re o bolela xe re hlalosa lehudu ke xo setla

- 8 Difela tsela ra xo di thsela metse a xo fisa re tla di thsela ka lehudung ese xosasa ra di setla xo fihlala di butswa, ra tsea leselo ra sefela ra nthsa dithorwara tse di beng ka boping. Dithoro tse wa di thsela ka lehudung wa setla xape wa fefera wa setla xofihlala to butswa, e eba mathuna kudu bo tile bo a boxexa bo phala bya makxowa bya xo sila ke moshene bo bo phala ka bosweu le ka mathuna. Kajona xe bo apeilwe bo kwana le mala a motho. Kajona bopi jo ka kxona xo fehlamotepa nne ka motepa o xe o fodile ba tla nthsa mmela ka sefaxwana ba tsea bopi jo jwa mmela o ba o thsela ka mo motepeng motepa o o tla ba o be o le ka motsexaneng nne o tla bela yaba mapoto (maxeu) a mabose. Tsona difela tsela re di hlobotseng re kxona xo di nthsa ra di apea moxobe o sa tswakwang ka selo. O bitswa moxobe o mosehla ka xobane o se wa tswakwa ka selo o mabose o mogweu o banna ba makxowa ba beng ba o bitse (stampa) mohlomong o ka tswakwa ka ditloo-marapo owe o tla ba bose xo feta wa xo setswakwe. Xo xong xo ka phaphaswa ditloomake tsa setlwa ka lehdu tsa dia makate a tlang xo tloxa a tswaka moxobe o ona o tla ba bose xo feta yeo mohlomong ka tswaka kadima wa xoba dihlovi ke yona kapeo ya makxethe ya difela.
- 9 Athena moxobe jola ebo bitswa tseketsake ka xore difela edi sexora mo Basothong ba di bona ka sewelo, ka baka leo moxobe jona jwa tseketsake ebo bitswa letsaka. Xa e le mabele mohlomong e ba kxe diako (dihloxo) tsa mabele ba di apea di se bometse ba apea tsona, diako tse di tlewa di le jwalo, ba di bitsa masohlo.

3. Nyoba (nthso): nyoba yona re ja lehlaka la yona. Lehlaka le le na le matlalo a mararo la kantle ke m tlakala ona re a tlosa ka seatla ra lahla, le lengwe lona re le ebola ka meeno ra lahla la ka xare

lona re ja lona lonale boleta re kxama re sohla ra metša meetše
ra thswa dischlo tse, lexona ka yona re kxona xo dia mexwapa
re ebola dinyoba tse dintshi ra di enexa tsatsing tsa oma, xe di
omile re di bitša makwapi. Di kxona xo tšea mengwaxa e mene xoba
e mehlano di se tša senyexa. Nka re le tšona di fela re kxona xo
a kxa matlakeng a se bo metše mafela a na apea ra a enexa a oma
ona rea bitša khusa le ona a kxona xo tšea nako e telele.

10 4. Ditloo-marapo rea di jwala tja mela e le masasana, di dia
ditloo-marapo ka fase xa mabu jwalo ka ditloo-make, ba tloxe
ba di bupule (ba di tumula) tloo e tee e ka tlatša maxoswi
(diatla tse pedi) xabadi, mme die di apewe di se tša hlwa di oma.
Xe di lewa di photlwa matlakala (xo ebolwa) ke sejo se sebose
sa lehlabula di thoma xo lwewa ka kxwedi ya Mahlohlokwe (February)
xo fihla kxweding ya Naka (May). Xona mouwe pele xa kxwedi ya Naka
xe sobane e se se ya thsuma ba kxona xo di apea ba di dixosexwahlwa
xo lewa lehlabula. Xe di apeilwe dia boya tša ba jwale ka mola di
apewa lehlabula. Xomme xe di setše di omile di thsumilwe ke
sobane dia bupulwa(tša epywa) tša kxothwa tša anexwa. Mao xe di
omile di ka tšewa tša folwa, mme tša feferwa moroko tša bolokwa
ka dipitseng. Di ka apewa di e tee tša faxwa ka bopi, feela di
no kwa ka letswai. Di ka lewa selalelo xoba sefih olo xoba matsaka
feela xoba di ka no apewa tša faxwa yaba nyolotwana di bitšwa
semotwane xoba sekxotho. Di na le thuso leetong di ka dia mphaxo
(poba) xape lexo siba di dia sesibo, dia silwa di se tša hlwa
di apewa.

5. Dinawa. Lebudi, marabe, sekotwane senawane ke mofuta wa
dinawa tšona di ka kxiwa tša apeilwa le matlakala di se botala,
xomme xe di budule di tla ebolwa tša nthswa dinawa xwa lewa tšona
xe di le jwalo di bitšwa dinyebu, mohlomoing di ka ebolwa di se
tša hlwa di apewa di se botala tšona

K34/75

11 di bitswa sefuru. Xomme tsona dinawa xe motho a di lle kudu dia bipela (di tlatse dimpa) xape e se o na matsa a a lehlabula ao. Xomme xe di omile xo thoma ka kwedi ya haka ba dia topa, mme di kxobokanthse ba di fole. Le tsona di no apewa di omile mme le tsona di bose.

5. Dihlodi. Xape tsona xa di na matsaka jwalo ka ditloo le dinawa xe di se bomeetse, mme di kxiwa xe di omile tsa lewa tsona moapeo wa tsona o tee, dia apewa tsa nyokwa (loiswa) jwalo ka boxobe, yaba matsaka a matose. Xape le tsona di na le thuso kudu bakeng sa mphaxo.

6. Mafodi (maphotse) le a kxabelwa laripelwa di ripa tse ka seatla sa motho se sexolo, la apewa, mme xe le budule le lona ke letsaka le lebose. Mohlomong ba betla makxata a a lona a ka ntle. Ba le kxobokanthsa ba le apea xape lona le fodi vohle mo ba le apeang ba nthsa dithotse xe ba le kxabeletse le budule, ba tla le fehla jwale ka boxobe ba thsela bopi le lona le nqoboxobe jo bo bose. Xe le sela thselwa bopi se thophi xobakxodu.

7. Maraka. Ke ona moloko wa xabo lefodi ba apea a e tee xoba le mafodi ke sejo se sebose kudu. Xape xo na le emengwe mehuta ya maraka ya xo jwalelwa xo dia dixo tsa meetse, dixo tsa maraka ya xo jwalelwa dixo tsa meetse, dixo tsa maxolo le wa dikxapa xoba merutlo ya xox nwa jwala.

12 8. Mathikiithi (marotse) ona a kxona xo apea lexodu la xo lapolosa motho xea lapile. Xe a se se a faxwa ka lopi a bitswa lexodu, lexodu le le kxona xo siba boxobe. Xomme xoxong a faxelwa ka bopi xomme a ka se ke a loiswa a tla no leswa e le motepa o mobotse xo me a tla bitswa kxodu. Mohlomong a ka hlabelwa diphaphi mme tsa dukulwa dithotse a betlwa makxata a a kandle.

A anexwa letsatsing xofihlela a oma, xomme tsa bewa di le jwalo ka mexwapa ya dinama a ka tlong a apeiwa nakong tsa bo selemo. Xe a apeilwe a ka lewa fela xoba a siba maxobe. Marotse a majwalo a bitswa mengangalo mathikithi a na le thuso kudu ke ona ao a kong a pholose batho ka tlala a na le thuso kudu xa e setse e le lebakeng la tlala. Ba ata xo sila xoba ba setle bopi jwa dithotse tsa mathikithi xoba tsa maxapu, mme ba faxele kxodu ye ka tsona. Sejo se sejwalo se bitswa sempyerane, se bose kudu sona xa se matsaka ke sejo se jelwang tlala feela. Xomme kakaretso ya mathikithi le mafodi xe a bitswa xo tee le marotse. Xomme hlathollo ye e kxethang mathikithi a ka bitswa marotse more.

13 S.Lexapu. Ke sejo se se lewang ka tsela e tee feela ke se se bose sese lapolosang motho xe a lapile, lea phungwa la kxoja xoba la sexexanthswa. Xe re le je re ngwatha ditibu tse tsa ka xare ka seatla byale ka xe re ngwatha boxobe ra kxetha dithotse tse ka leleme le xe re enwa metse a a lona re metsa metse dithotse tsa sala ka xanong

END 520 (51)

520

AM/8/75

K34/75

J.C. Maloka

1/3

1

1b

1. Difela maina a tsona ke a:

Mathsona, Sefelane, Mmidi-borotho, fofa-la-tladi, Makolane, Mmitsana, Ra-boleta, Mamotalane, Lele-hwibidu, Bokone le Flouru. A xona kilo xo ona.

2. Mabele: Re be re lebetse madipa ke leina la ona le leng la a mabele. Ona kea mahwibitswanyana, bohwiwidu xo teba xo dia boso.

3. Sereto sa lona:

Madipa mankwete lele ke mabele a xa Mamabolo, ke mabele a tswang Byatladi la Mamerela a Mahlatsi boana Kolobe.

4. Ebile ke sehlare, lona lebele leo. Motho xe a ene teng e khwibidu a thsoloxa madi ba ke bano mosilela boxobe bya madipa ba mofe a je, xore teng ye ethibe. Mohlomong ba mo apeele dihodi a je tsona bakeng sa teng e khwibidu.

2 5. Lebele le xe le retwa ka mokwa o ke xore, madipa ke mabele a beng a lengwa ke batho ba sethsaba sa xa Mamabolo fela.

6. Ditloo-Marapo maina a tsona ke a: Matuka, Takalo, Mae-a-thsilwane, Sekxolomotho, leleso, lase-kwapa.

7. Direto: Matuka labo Masethe sedibelwana ke a tuka.

8. Takalo ra-bore byaka, Direto re tseba tsona tseuwe tse pedi

9. Dikilo le melao: Xomme ditloo-Marapo xe di lengwa di dielwa serokolwana sa tsona di tee xona ka mo xare xa thsemo di sa hlakanthwe le selo. Ke ona molao wa tsona, ka xobane di na le dikilo.

10. Xomme dikilo tsa tsona sidi. Xomme xe ngwana wa lethari xa ba na thswanelo ya xo tabola ka thsemong ya ditloo xo a ila, ba re a ka dibodisa ditloo tse.

11. Xape xe e sita le ena mong a tsona xe a bone kxwedi xoba e le moimana xoba e le motswetsana yo monanana. Xa a na tokelo ya xo tsena ka fao setloong le xe e le mohwana. O ila jwale ka ba sele.

12. Xape le banna ba ila xo tloxa ka basimanyana xo isa xodimo xa ba dumellwe xo tsena ka xare xa setloo ba re ba ka xoloxa mapele.

13. Kilillo tsa xore xo sehlwe motho a sa ila xo tsena ka moo setloong sitsi:-

3

14. Ba epa medi ya moklare o ba rexo ke Leilane ba e kxatla, ba e ferehlela le peu ye ya ditloo xe ba x e ya xo e jwala, xoba ba re mola ditloo di setse di meetse, ba kxatla yona medi ya sehlare seo ba e xasa xo sona.

15. Ke yona melao ya kilillo xore mosadi xoba monna xa a tabotse ka xare xare xa setloo xo hlokaxale pelaelo ya kilo. Ke yona melao le dikilo tsa ditloo marapo.

16. Letsoku. Maina a lona: 1. Mapapane, 2. Tsebe dinhla.

3. Natale.

4. Le leng ba no re ke la sekxowa le 5 Farelane.

1. Letsoku le jwalwa thsemong ya lona. Xomme thsemo yena ya letsoku xa e tsenwe, ye iletswe xo thwe e ya ila batho ba ka le tsenela. Xomme la tloxa la se ke ~~ka~~ la ba boxale, xo ka no tsena mong a lona a nnosi.

2. Xomme letsoku le lona le hlaxolwa byalo ka mabele, xomme xe le tla eketla la ba botse la tla la ba bose, motho o

swanetse xo le hlokomela a le swebera ke xore a le tlosa difara tse ka xobane letsoku le ke ntho e eratang xo dira difara. Xe le eketlile e le die botse, ke yona melao ya letsoku.

4. Patse (letake) le lona ke mohlare o byalwang ka hlokomelo.

5. Xape ere e se lelxaba xe le se lahlwa le phethaxana le ka phalwa kutu ye ya yona mo xare ya hlomelwa phate xore le tle le se ke la ba le matla a xo xola.

4 6. Xape xe e xotse ka boiketlo, e ke e thunye lelota e tle e die dithoro ba name la re e xafile. Patse xe e byalo ba e bitsa marwerwe, e jwalo xae ratexe xo bafudi.

7. Xape le yona ka mo e bywetswe xa xo tsene basadi xoba tathepa, e ba re ba ka e tsenela ya tloxa ya xafa.

8. Amalo! Ke lebetse xo bolela ka ditaba tsa letsoku la farelane. Maina a matsoko ale a mane re ngodile ka xodimo xa farelane ona ka moka ke a neng le theko ye botse xobane batho ba le sila ba le fola ka dinko bangwe ba le ja ka xanong, mme bangwe ba le fola ka pepi.

9. Xomme xa e le farelane yona ene boxale byo bo fitisisang byo motho a ka se keng a e fola e tee yona ke ye etswakang letsoko xe le se la hlamexa le se boxale xore le tle le be boxale ke yona thsumiso ya letsoko.